

dr hab. inż. Anna Murawska, prof. PBS
Katedra Ekonomii i Marketingu
Wydział Zarządzania
Politechnika Bydgoska im. Jana i Jędrzeja
Śniadeckich w Bydgoszczy

Bydgoszcz, dnia 7.08.2026 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak
zatytułowanej

**„Transformacja systemów żywnościowych w kierunku zrównoważenia
z uwzględnieniem perspektyw żywności ekologicznej, diety oraz strat i marnotrawstwa
żywności”**

napisanej w Instytucie Nauk o Żywieniu Człowieka Szkoły Głównej Gospodarstwa
Wiejskiego w Warszawie pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Dominiki Średnickiej-
Tober, prof. SGGW

PODSTAWA FORMALNO-PRAWNA OPRACOWANIA RECENZJI

- *Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.), w szczególności art. 187, określający wymagania stawiane rozprawie doktorskiej, oraz przepisy regulujące sporządzanie recenzji w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora;*
- *Uchwała nr 89-2022/2023 Senatu SGGW z dnia 26 czerwca 2023 roku w sprawie uchwalenia Regulaminów przeprowadzania postępowań w sprawie nadania stopnia doktora o w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie;*
- *pismo Pani Prof. dr hab. Ewy Jakubczyk, Przewodniczącej Rady Dyscypliny Technologia Żywności i Żywienia SGGW w Warszawie z dnia 10 lipca 2026 roku o powołaniu na recenzenta rozprawy doktorskiej;*
- *rozprawa doktorska Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak.*

W recenzji poddano ocenie formalną stronę pracy oraz wartość merytoryczną rozprawy, w tym aktualność, znaczenie i zasadność podjętej problematyki, uzasadnienie problemu, lukę badawczą i oryginalność rozprawy, cele, zakres pracy i hipotezy badawcze, podstawy teoretyczne i piśmiennictwo, koncepcję badawczą i metodykę badania, wyniki badania i ich dyskusję, wnioski i weryfikacje hipotez, oryginalny wkład i znaczenie aplikacyjne rozprawy.

OCENA FORMALNA PRACY

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska składa się z dwóch części: pierwszej obejmującej syntetyczny opis podjętej problematyki badawczej przedstawionej w publikacjach zamieszczonych w drugiej części opracowania. Przedłożone publikacje stanowią spójny

tematycznie cykl recenzowanych artykułów naukowych w skład których wchodzi trzy oryginalne, współautorskie, anglojęzyczne prace twórcze:

1. Góralska-Walczak R., Stefanovic L., Kazimierczak R., Kopczyńska K., Matthiessen L.E., Strassner C., Peronti B., Pugliese P., El Bilali H., Aboussaleh Y., Średnicka-Tober D., Is Organic Food Consumption Associated with Other Sustainable Food-Related Behaviors? Insights from a Survey in the Capital City of Poland, „Nutrients” 2025, 17(13), 2113, <https://doi.org/10.3390/nu17132113>.
2. Góralska-Walczak R., Stefanovic L., Kopczyńska K., Kazimierczak R., Bügel S.G., Strassner C., Peronti B., Lafram A., El Bilali H., Średnicka-Tober D., Entry Points, Barriers, and Drivers of Transformation Toward Sustainable Organic Food Systems in Five Case Territories in Europe and North Africa, „Nutrients” 2025, 17(3), 445, <https://doi.org/10.3390/nu17030445>.
3. Góralska-Walczak R., Stefanovic L., Kopczyńska K., Kazimierczak R., Bügel S.G., Strassner C., Rossi L., Średnicka-Tober D., Drivers and Barriers of Transformation Towards a Sustainable Food System in Warsaw, „Journal of Cleaner Production” 2026, 563, 148419, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2026.148419>.

Wszystkie publikacje zostały zamieszczone w czasopismach uwzględnianych w bazie Journal Citation Reports. Każdej z publikacji przypisano po 140 punktów według wykazu czasopism naukowych Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, co daje łącznie 420 punktów. Wartości współczynnika Impact Factor wynoszą odpowiednio 5,0, 5,0 i 9,8, a ich łączna wartość – 19,8. Wskazane parametry bibliometryczne należy ocenić wysoko, szczególnie w kontekście opublikowania wyników badań w czasopismach o międzynarodowym zasięgu.

We wszystkich trzech publikacjach Pani mgr Rita Góralska-Walczak jest pierwszą autorką oraz autorką korespondencyjną. Na podstawie dołączonych oświadczeń dotyczących współautorstwa można stwierdzić, że udział Doktorantki w przygotowaniu publikacji miał charakter wiodący. Obejmował on uczestnictwo w opracowaniu koncepcji badań i ich założeń teoretycznych, zaprojektowaniu metodyki i narzędzi badawczych, zbieraniu danych ilościowych i jakościowych, przeprowadzeniu analiz statystycznych i interpretacji wyników, a także przygotowaniu manuskryptów, sformułowaniu wniosków i implikacji praktycznych oraz koordynowaniu procesu redakcyjnego i komunikacji z czasopismami. Zakres wskazanych czynności pozwala uznać indywidualny wkład Doktorantki w powstanie publikacji oraz całej rozprawy za znaczący i kluczowy.

Przedłożone opracowanie liczy łącznie 173 strony. Część syntetyczna rozprawy, poprzedzająca kopie publikacji, obejmuje streszczenia w języku polskim i angielskim, spis treści, wykaz skrótów, wykaz publikacji tworzących cykl, uzasadnienie podjęcia tematu, przedstawienie celów, zakresu pracy i hipotez badawczych, opis materiału i metodyki badań, ramy koncepcyjne analizy, omówienie wyników i dyskusję, prezentację ograniczeń i mocnych stron badań, wnioski, weryfikację hipotez oraz bibliografię. Od strony 88 zamieszczono kopie trzech publikacji naukowych wraz z oświadczeniami dotyczącymi współautorstwa. Bibliografia części syntetycznej obejmuje 95 pozycji.

Część opisowa została wzbogacona o 29 rycin i 6 tabel, które służą przedstawieniu koncepcji badawczej, przebiegu integracji danych oraz najważniejszych wyników. Przy tak rozbudowanym materiale graficznym warto było jednak zamieścić odrębny wykaz tabel i rycin, co ułatwiłoby czytelnikowi poruszanie się po rozprawie i wyszukiwanie poszczególnych elementów. Brak tych wykazów nie wpływa na merytoryczną wartość pracy, stanowi jednak pewne uchybienie o charakterze formalno-redakcyjnym.

Badanie z udziałem respondentów zostało przeprowadzone po uzyskaniu zgody Komisji Etyki Badań Naukowych Instytutu Nauk o Żywieniu Człowieka SGGW – nr 50/2021. W rozprawie wskazano również, że dane były gromadzone zgodnie z przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych oraz zasadami Deklaracji Helsińskiej.

Układ rozprawy jest przejrzysty i logiczny. Poszczególne części opisu syntetycznego odpowiadają kolejnym etapom postępowania badawczego, natomiast załączone publikacje tworzą spójną tematycznie całość, koncentrującą się na różnych, wzajemnie uzupełniających się wymiarach transformacji systemów żywnościowych. Pod względem formalnym rozprawa została przygotowana starannie i spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim przedstawianym w formie cyklu powiązanych tematycznie artykułów naukowych.

OCENA WARTOŚCI MERYTORYCZNEJ ROZPRAWY

Aktualność, znaczenie i zasadność podjętej problematyki

Problematyka podjęta w rozprawie doktorskiej Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak jest aktualna, ważna poznawczo oraz istotna z punktu widzenia praktyki społeczno-gospodarczej. Współczesne systemy żywnościowe są źródłem wielu wzajemnie powiązanych problemów środowiskowych, zdrowotnych, ekonomicznych i społecznych. Ich transformacja wymaga zatem nie tylko zmian w sposobie produkcji żywności, lecz także kształtowania bardziej zrównoważonych wzorów żywieniowych oraz ograniczania strat i marnotrawstwa żywności. Doktorantka trafnie wskazała, że działania podejmowane wyłącznie w jednym z tych obszarów mogą być niewystarczające ze względu na systemowy charakter analizowanych procesów. Za uzasadnione należy uznać przyjęcie trzech perspektyw badawczych: żywności ekologicznej, diety oraz strat i marnotrawstwa żywności. Perspektywy te dotyczą różnych etapów i uczestników systemu żywnościowego, ale pozostają ze sobą powiązane poprzez zachowania konsumentów, funkcjonowanie rynku, dostępność żywności, polityki publiczne oraz uwarunkowania instytucjonalne. Szczególnie wartościowe jest uwzględnienie nie tylko indywidualnych zachowań konsumentów, lecz również szerszego otoczenia, w którym zachowania te są kształtowane. Trafny jest również wybór Warszawy jako głównego studium przypadku. Stolica stanowi największy miejski system żywnościowy w Polsce, charakteryzujący się dużą skalą konsumpcji, zróżnicowaniem społecznym oraz rozbudowaną siecią podmiotów publicznych, rynkowych i społecznych. Uzupełnienie analizy Warszawy porównaniem z Kopenhagą, Północną Hesją, Cilento oraz Kenitrą umożliwiło osadzenie wyników w szerszym kontekście społeczno-kulturowym, ekonomicznym i instytucjonalnym. Zróżnicowanie badanych terytoriów zwiększa wartość poznawczą pracy, chociaż jednocześnie wymaga ostrożności przy bezpośrednim porównywaniu wyników i formułowaniu wniosków o charakterze uniwersalnym. Tytuł rozprawy jest szeroki, ale zasadniczo odpowiada jej zakresowi tematycznemu. Odzwierciedla zarówno główny przedmiot badań, którym jest transformacja systemów żywnościowych, jak i trzy perspektywy wykorzystane do analizy tego procesu. Wybór problematyki oceniam zatem jako w pełni uzasadniony, a temat rozprawy jako odpowiadający aktualnym kierunkom badań prowadzonych w dyscyplinie naukowej technologia żywności i żywienia.

Uzasadnienie problemu, luka badawcza i oryginalność rozprawy

Doktorantka prawidłowo przedstawiła przesłanki podjęcia badań, rozpoczynając od charakterystyki nie zrównoważenia współczesnych systemów żywnościowych, a następnie wskazując znaczenie diety, produkcji ekologicznej oraz ograniczania strat i marnotrawstwa żywności. Uzasadnienie zostało uzupełnione o omówienie roli miast i polityki żywnościowej, ze szczególnym uwzględnieniem Warszawy. Luka badawcza została określona jako brak dostatecznej liczby badań integrujących trzy wymienione perspektywy w ramach jednego modelu badawczego oraz ograniczona wiedza dotycząca ich wzajemnych powiązań i możliwości identyfikowania systemowych punktów wejścia wspierających transformację. Doktorantka zwróciła również uwagę na niedostatek lokalnie osadzonych badań dotyczących transformacji miejskich systemów żywnościowych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Uzasadnienie to pozostaje spójne z przyjętym celem pracy i zakresem przeprowadzonych badań. Za oryginalny element rozprawy należy uznać zintegrowanie wyników badań ilościowych, jakościowych i danych wtórnych oraz ich interpretację z wykorzystaniem podejścia systemowego i koncepcji *leverage points*. Wartość pracy nie polega zatem wyłącznie na identyfikacji kolejnego katalogu barier i czynników sprzyjających zmianom, lecz przede wszystkim na podjęciu próby przełożenia zgromadzonych wyników na punkty wejścia dla działań transformacyjnych. Pewne zastrzeżenie budzi jednak stosunkowo syntetyczny sposób przedstawienia luki badawczej. Warto byłoby jeszcze wyraźniej wykazać, na podstawie uporządkowanego przeglądu dotychczasowych badań, czym zaproponowane ujęcie różni się od wcześniejszych analiz systemów żywnościowych prowadzonych z zastosowaniem myślenia systemowego. Zasadne byłoby również jednoznaczne wyodrębnienie indywidualnego, oryginalnego wkładu Doktorantki od szerszego dorobku i założeń międzynarodowego projektu SysOrg. W rozprawie wskazano elementy nowatorskie, jednak ich zebranie w odrębnym, syntetycznym fragmencie zwiększyłoby przejrzystość argumentacji dotyczącej oryginalności rozwiązania problemu naukowego przez Doktorantkę.

Ocena celów, zakresu pracy i hipotez badawczych

Cel główny rozprawy został sformułowany jasno i obejmuje identyfikację dźwigni i barier transformacji systemów żywnościowych w kierunku zrównoważenia oraz opracowanie punktów wejścia wspierających ten proces poprzez zintegrowanie perspektyw żywności ekologicznej, diety oraz strat i marnotrawstwa żywności. Cel główny rozwinięto w postaci trzech celów badawczych, które zostały przyporządkowane poszczególnym publikacjom składającym się na rozprawę. Takie rozwiązanie ułatwia ocenę spójności cyklu publikacyjnego i pozwala prześledzić sposób realizacji kolejnych zadań badawczych. Zakres rozprawy określono w czterech wymiarach: tematycznym, przestrzennym, czasowym i metodologicznym. Oceniam to rozwiązanie pozytywnie. Doktorantka wyraźnie wskazała, że Warszawa stanowi główne studium przypadku, natomiast pozostałe terytoria służą analizie porównawczej. Określiła również czas przeprowadzenia badań oraz rodzaje wykorzystanych metod. Pewnego doprecyzowania wymaga jednak relacja pomiędzy trzecim celem badawczym a rzeczywistym zakresem analizy porównawczej. Cel ten został sformułowany szeroko i dotyczy transformacji systemów żywnościowych w pięciu terytoriach, podczas gdy analiza porównawcza przedstawiona w Publikacji 2 koncentruje się przede wszystkim na rozwoju ekologicznych systemów żywnościowych. Sama Doktorantka wskazuje, że w analizie pięciu terytoriów główny nacisk położono na sektor żywności ekologicznej. Warto byłoby zatem wyjaśnić, w jakim zakresie wyniki tej publikacji pozwalają na formułowanie wniosków odnoszących się do całości systemów żywnościowych, a w jakim dotyczą przede wszystkim ich ekologicznego komponentu. Doktorantka sformułowała cztery hipotezy badawcze. Hipotezy H1 i H2 dotyczą zależności pomiędzy udziałem żywności ekologicznej w diecie a wzorami żywieniowymi, postawami i zachowaniami konsumentów. Są one sformułowane w sposób umożliwiający empiryczną weryfikację za pomocą danych ilościowych. Prawidłowo zastosowano w nich kategorię związku, a nie zależności przyczynowej. Hipotezy H3 i H4 mają odmienny charakter niż hipotezy H1 i H2, ponieważ ich weryfikacja opiera się na analizie jakościowej i porównawczej oraz integracji danych pochodzących z różnych źródeł, a nie na pojedynczym teście statystycznym. Warto byłoby zatem bardziej precyzyjnie przedstawić kryteria, na podstawie których uznano je za potwierdzone, oraz wyraźnie rozróżnić statystyczną weryfikację H1 i H2 od interpretacyjnej weryfikacji H3 i H4.

Ocena podstaw teoretycznych i piśmiennictwa

Podstawy teoretyczne pracy zostały dobrane prawidłowo i odpowiadają przedmiotowi rozprawy. Doktorantka odwołała się do koncepcji zrównoważonych systemów

żywnościowych, roli ekologicznej produkcji żywności, zrównoważonych wzorów żywienia, strat i marnotrawstwa żywności, miejskiej polityki żywnościowej oraz myślenia systemowego. Szczególne znaczenie dla interpretacji wyników ma koncepcja punktów przełożenia Meadows oraz jej uporządkowanie zaproponowane przez Absona i współautorów. Za mocną stronę należy uznać wykorzystanie koncepcji teoretycznej nie tylko do opisu problemu, lecz również do uporządkowania wyników oraz formułowania propozycji interwencji. Doktorantka rozróżniła działania odnoszące się do parametrów systemu, sprzężeń zwrotnych, projektowania systemu oraz jego intencji, celów i dominujących wartości. Umożliwiło to przedstawienie zidentyfikowanych działań w formie hierarchii uwzględniającej ich potencjalną siłę transformacyjną. Piśmiennictwo wykorzystane w pracy jest tematycznie związane z przedmiotem badań i obejmuje zarówno publikacje naukowe, jak i dokumenty oraz raporty instytucji międzynarodowych. Widoczna jest dobra orientacja Doktorantki w aktualnych kierunkach badań i politykach związanych ze zrównoważonym rozwojem systemów żywnościowych. Warto jednak zwrócić uwagę na konieczność konsekwentnego rozróżniania pojęć „dźwignie transformacji”, „punkty przełożenia” i „punkty wejścia”. W pracy terminy te zostały zdefiniowane (rozróżnienie to zostało wyraźnie przedstawione w podrozdziałach 4.3.1, 4.3.2 i 4.3.4 oraz na rycinie 4), ale ich bliskość znaczeniowa może utrudniać jednoznaczną interpretację. Szczególnie polskie określenie „dźwignia” może być intuicyjnie utożsamiane z angielskim pojęciem *leverage point*, podczas gdy w rozprawie odpowiada ono przede wszystkim pojęciu *driver*. Warto byłoby jeszcze wyraźniej uzasadnić przyjęte tłumaczenia i konsekwentnie utrzymywać rozdzielność tych kategorii w całym opracowaniu. Ze względu na bardzo szeroki zakres problematyki część teoretyczna ma charakter syntetyczny. Jest to zrozumiałe w rozprawie opartej na cyklu publikacji, jednak bardziej pogłębione zestawienie konkurencyjnych podejść do transformacji systemów żywnościowych pozwoliłoby jeszcze lepiej wykazać miejsce rozprawy w dotychczasowym dorobku naukowym.

Ocena koncepcji badawczej i metodyki badań

Koncepcja badawcza jest rozbudowana i została prawidłowo dostosowana do złożonego charakteru analizowanego problemu. Na szczególnie pozytywną ocenę zasługuje zastosowanie podejścia mieszanego, łączącego badanie ankietowe gospodarstw domowych, wywiady częściowo ustrukturyzowane oraz analizę źródeł wtórnych. Zastosowana triangulacja umożliwiła uwzględnienie zarówno perspektywy mieszkańców i gospodarstw domowych, jak i przedstawicieli inicjatyw działających na rzecz transformacji systemów żywnościowych. Badanie ilościowe objęło 449 respondentów z Warszawy, natomiast w pięciu analizowanych terytoriach do analizy zakwalifikowano łącznie 2189 kompletnych kwestionariuszy. Zastosowano testy właściwe dla charakteru analizowanych danych, w tym test chi-kwadrat Pearsona, test U Manna-Whitneya, test Kruskala-Wallisa oraz korelacje rang Spearmana. Do wyodrębnienia wzorów żywieniowych wykorzystano analizę głównych składowych z rotacją varimax. Podana wartość współczynnika KMO oraz wynik testu sferyczności Bartletta wskazują na zasadność zastosowania analizy czynnikowej. Istotnym ograniczeniem jest jednak zastosowanie doboru strumieniowego, prowadzonego m.in. za pośrednictwem mediów społecznościowych i portali internetowych. Próba nie ma charakteru reprezentatywnego, co ogranicza możliwość uogólniania wyników na wszystkich mieszkańców Warszawy i pozostałych terytoriów. W warszawskiej części badania wyraźnie przeważały kobiety oraz osoby z wyższym wykształceniem, co mogło mieć znaczenie dla deklarowanego poziomu wiedzy, postaw prośrodowiskowych, zainteresowania żywnością ekologiczną i gotowości do zmiany zachowań. Doktorantka prawidłowo wskazała niereprezentatywność doboru próby oraz deklaracyjny charakter danych jako podstawowe ograniczenia badań. Należy również podkreślić, że badanie ilościowe miało charakter przekrojowy. Pozwala ono na identyfikowanie

związków i współwystępowania określonych zachowań, ale nie stanowi podstawy do formułowania jednoznacznych wniosków o kierunku zależności przyczynowo-skutkowych. Wyższy udział żywności ekologicznej może współwystępować z bardziej zrównoważonymi zachowaniami, jednak na podstawie zastosowanego projektu nie można stwierdzić, że jest ich przyczyną. Badanie jakościowe oparto na wywiadach z przedstawicielami 16 inicjatyw, w tym pięciu działających w Warszawie. Proces selekcji inicjatyw został przedstawiony, a dane poddano dosłownej transkrypcji oraz analizie tematycznej z wykorzystaniem programu MAXQDA. Zastosowanie kodowania dedukcyjno-indukcyjnego należy ocenić jako właściwe dla przyjętego celu badawczego. Liczba pięciu wywiadów dotyczących Warszawy jest jednak stosunkowo niewielka w zestawieniu ze złożonością miejskiego systemu żywnościowego. Warto byłoby szerzej uzasadnić, czy zgromadzony materiał umożliwił osiągnięcie odpowiedniego nasycenia tematycznego oraz czy struktura wybranych inicjatyw zapewniła wystarczające zróżnicowanie perspektyw. Dobór podmiotów już zaangażowanych w działania transformacyjne może prowadzić do silniejszego eksponowania potrzeby i korzyści ze zmian niż miałyby to miejsce w przypadku objęcia badaniem również podmiotów mniej zainteresowanych transformacją lub reprezentujących dominujący, konwencjonalny model systemu żywnościowego. Pewnego uzupełnienia wymaga również opis analizy źródeł wtórnych. W części syntetycznej wskazano ogólne kategorie wykorzystanych dokumentów, jednak warto było szerzej przedstawić kryteria ich doboru, okres objęty analizą, sposób oceny ich wiarygodności oraz procedurę analizy. Podobnie opis triangulacji wyjaśnia jej ogólną ideę, ale mógłby dokładniej pokazywać, w jaki sposób łączono wyniki pochodzące z różnych źródeł, jak postępowano w przypadku ich niezgodności oraz jakie znaczenie przypisywano poszczególnym rodzajom danych. Powyższe ograniczenia nie podważają zasadności przyjętej koncepcji badawczej. Wskazują jednak, że wyniki powinny być interpretowane przede wszystkim jako pogłębiona analiza wybranych przypadków i mechanizmów, a nie jako podstawa statystycznego uogólniania na całe populacje badanych terytoriów.

Ocena wyników badań i ich dyskusji

Wyniki zostały przedstawione w logicznej kolejności. W pierwszej części omówiono zachowania mieszkańców Warszawy, zależności pomiędzy konsumpcją żywności ekologicznej i wzorami żywieniowymi oraz gotowość do podejmowania bardziej zrównoważonych praktyk. Następnie zidentyfikowano dźwignie i bariery transformacji warszawskiego systemu żywnościowego, przeprowadzono analizę porównawczą pięciu terytoriów oraz opracowano punkty wejścia dla działań transformacyjnych. Badania wykazały, że osoby deklarujące wyższy udział żywności ekologicznej w diecie częściej stosowały wzory żywieniowe o większym udziale produktów roślinnych, rzadziej spożywały żywność wysoko przetworzoną oraz częściej uwzględniały w swoich wyborach lokalne pochodzenie produktów, dobrostan zwierząt i aspekty środowiskowe. Wyniki wskazały również na znaczenie ceny i dostępności produktów ekologicznych, poziomu wiedzy i świadomości oraz infrastruktury umożliwiającej dokonywanie bardziej zrównoważonych wyborów. W analizie jakościowej i porównawczej do najważniejszych czynników sprzyjających transformacji zaliczono edukację, rozwój kompetencji żywieniowych, krótkie łańcuchy dostaw, współpracę interesariuszy, zielone zamówienia publiczne i wsparcie instytucjonalne. Do głównych barier zaliczono natomiast ograniczenia ekonomiczne, niedostateczną dostępność produktów i rozwiązań, brak wiedzy, niewystarczającą współpracę oraz niedostateczne wsparcie polityczne i organizacyjne. Za wartościowy należy uznać sposób integracji trzech perspektyw. Doktorantka wykazała, że edukacja, dostępność, infrastruktura, współpraca i wsparcie instytucjonalne pojawiają się jako istotne czynniki zarówno w odniesieniu do diety, żywności ekologicznej, jak i ograniczania marnotrawstwa żywności. Pozwoliło to przejść od analiz fragmentarycznych do próby określenia mechanizmów o charakterze systemowym. Dyskusja wyników jest rozbudowana i

została osadzona w dotychczasowym piśmiennictwie oraz kontekście polityk publicznych. Doktorantka nie ograniczyła się do przedstawienia zależności statystycznych, lecz podjęła próbę ich interpretacji w kontekście funkcjonowania systemu żywnościowego. Formułując wnioski, należy jednak zachować ostrożność w odniesieniu do deklarowanej gotowości konsumentów do zmiany zachowań. Intencja zwiększenia spożycia produktów sezonowych, ograniczenia mięsa lub zmniejszenia marnotrawstwa żywności nie jest równoznaczna z rzeczywistym wdrożeniem tych zachowań. W samej rozprawie pojawia się problem luki pomiędzy postawami a zachowaniem (np. w tabeli 2, na stronie 41, 42), dlatego warto konsekwentnie uwzględniać go również przy interpretowaniu potencjału transformacyjnego mieszkańców Warszawy. Ostrożności wymaga także określanie zidentyfikowanych punktów wejścia jako uniwersalnych. Można uznać, że pewne obszary interwencji powtarzały się w analizowanych terytoriach, jednak sposób ich wdrażania, znaczenie i skuteczność będą zależały od lokalnego kontekstu. Z tego względu trafniejsze jest mówienie o możliwości ich warunkowego przenoszenia i dostosowania niż o pełnej uniwersalności.

Ocena wniosków i weryfikacji hipotez

Wnioski zostały sformułowane w sposób syntetyczny i zasadniczo odpowiadają celom rozprawy. Doktorantka wskazała związki pomiędzy konsumpcją żywności ekologicznej a bardziej zrównoważonymi wzorami żywieniowymi, scharakteryzowała główne bariery i dźwignie transformacji, przedstawiła zróżnicowanie badanych terytoriów oraz określiła obszary interwencji o potencjalnie największym znaczeniu transformacyjnym. Na pozytywną ocenę zasługuje wyodrębnienie w rozprawie osobnego podrozdziału dotyczącego weryfikacji hipotez. Ułatwia on ocenę zgodności rezultatów z przyjętą koncepcją badawczą. Doktorantka uznała wszystkie cztery hipotezy za potwierdzone. W przypadku H1 i H2 ocena ta znajduje bezpośrednie oparcie w przeprowadzonych analizach zależności. Należy jednak pamiętać, że potwierdzono występowanie statystycznego związku, a nie kierunek oddziaływania przyczynowego. W przypadku H3 i H4 bardziej adekwatne byłoby stwierdzenie, że uzyskane wyniki dostarczyły argumentów wspierających przyjęte hipotezy. Ich „potwierdzenie” ma bowiem charakter interpretacyjny i zależy od przyjętego sposobu klasyfikacji barier, dźwigni oraz punktów wejścia. Wnioski praktyczne są interesujące i znajdują oparcie w zgromadzonym materiale, jednak warto wyraźnie oddzielać wnioski wynikające bezpośrednio z badań od rekomendacji formułowanych na ich podstawie. Dotyczy to zwłaszcza propozycji odnoszących się do polityki publicznej i interwencji o szerokim zakresie, których skuteczność nie była przedmiotem bezpośredniego pomiaru w ramach rozprawy.

Oryginalny wkład i znaczenie aplikacyjne rozprawy

Rozprawa wnosi wartościowy wkład poznawczy, metodyczny i empiryczny do badań nad transformacją systemów żywnościowych. Praca ma również znaczenie aplikacyjne. Zidentyfikowane bariery, dźwignie i punkty wejścia mogą stanowić podstawę projektowania lokalnych polityk żywnościowych, działań edukacyjnych, rozwoju krótkich łańcuchów dostaw, zielonych zamówień publicznych oraz mechanizmów współpracy pomiędzy uczestnikami systemu żywnościowego. Ich wykorzystanie wymaga jednak każdorazowego dostosowania do warunków społecznych, ekonomicznych i instytucjonalnych danego terytorium.

Podsumowując ocenę wartości merytorycznej, stwierdzam, że rozprawa Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak stanowi kompleksowe, wielowymiarowe i wartościowe naukowo opracowanie. Doktorantka wykazała się dobrą znajomością problematyki, umiejętnością projektowania i realizacji badań z wykorzystaniem zróżnicowanych metod oraz zdolnością integrowania i interpretowania wyników w ramach podejścia systemowego. Wskazane w recenzji uwagi mają przede wszystkim charakter dyskusyjny i doprecyzowujący. Nie

podważają one spójności tematycznej cyklu publikacji ani pozytywnej oceny wartości naukowej rozprawy, lecz stanowią podstawę do sformułowania następujących pytań, które warto podjąć podczas publicznej obrony:

1. Na czym polega najważniejszy, indywidualny i oryginalny wkład Doktorantki w koncepcję oraz wyniki rozprawy, wykraczający poza założenia i dorobek międzynarodowego projektu SysOrg?
2. W jaki sposób, pod względem metodologicznym, przechodzono od identyfikacji barier i dźwigni transformacji do wyznaczenia konkretnych punktów wejścia? Jakie kryteria decydowały o przypisaniu punktu wejścia do określonego poziomu systemu i jego potencjału transformacyjnego?
3. Czy podczas badania zależności pomiędzy udziałem żywności ekologicznej w diecie a wzorami żywieniowymi oraz innymi zachowaniami związanymi ze zrównoważoną konsumpcją żywności w Warszawie analizowano możliwość błędnego rozumienia przez respondentów pojęcia „żywność ekologiczna”, np. utożsamiania jej z żywnością naturalną, lokalną, tradycyjną lub uznawaną za zdrową, ale nieposiadającą certyfikatu ekologicznego?
4. Czy wyższy udział żywności ekologicznej w diecie jest – zdaniem Doktorantki – rzeczywistą dźwignią kształtowania bardziej zrównoważonych zachowań żywnościowych, czy raczej przejawem już ukształtowanego stylu życia, systemu wartości oraz możliwości ekonomicznych konsumentów?
5. W jakim zakresie wyniki uzyskane na podstawie przeprowadzonego badania można wykorzystać przy projektowaniu polityki żywnościowej dla Warszawy? W jakim stopniu wnioski dotyczące transformacji ekologicznych systemów żywnościowych mogą zostać rozszerzone na transformację całych systemów żywnościowych.
6. Jak zapewniono porównywalność wyników pochodzących z pięciu bardzo zróżnicowanych terytoriów, zwłaszcza w zakresie doboru inicjatyw, tłumaczenia materiału jakościowego, kodowania i interpretacji kategorii?
7. Które z opracowanych punktów wejścia Doktorantka uznaje za najważniejsze dla Warszawy i możliwe do wdrożenia w pierwszej kolejności? Jakie podmioty powinny odpowiadać za ich realizację oraz według jakich wskaźników należałoby oceniać skuteczność proponowanych działań.

OCENA POPRAWNOŚCI REDAKCYJNEJ ROZPRAWY

Rozprawa została przygotowana starannie pod względem redakcyjnym. Jej układ jest przejrzysty, logiczny i odpowiada kolejnym etapom postępowania badawczego. Zastosowano konsekwentną numerację rozdziałów i podrozdziałów, a spis treści umożliwia sprawne odnalezienie poszczególnych części pracy. Część syntetyczna obejmuje wszystkie najważniejsze elementy rozprawy opartej na cyklu publikacji, w tym streszczenia w języku polskim i angielskim, wykaz skrótów, wykaz publikacji, uzasadnienie wyboru problematyki, cele i hipotezy badawcze, opis metodyki, omówienie wyników wraz z dyskusją, ograniczenia badań, wnioski, weryfikację hipotez oraz bibliografię. Praca została napisana poprawnym językiem naukowym, a wywód jest rzeczowy i komunikatywny. Doktorantka prawidłowo wyjaśnia stosowane pojęcia i skróty. Tabele, ryciny, wykresy i schematy stanowią ważne uzupełnienie tekstu oraz ułatwiają zrozumienie złożonej koncepcji badawczej. Na szczególnie pozytywną ocenę zasługują schematy przedstawiające sposób integracji wyników badań ilościowych, jakościowych i danych wtórnych oraz hierarchię systemowych punktów przełożenia. Materiał graficzny został właściwie opisany, a podpisy zawierają informacje niezbędne do jego interpretacji. Przy tak dużej liczbie tabel i rycin warto było zamieścić po spisie treści odrębny wykaz tabel oraz wykaz rycin. W tekście występuje także uchybienie techniczne związane z automatycznymi odwołaniami. W rozprawie kilkakrotnie pozostawiono

komunikat: „Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania”. Błąd ten pojawia się na stronach 27, 56, 58 i 59. W pracy występują również nieliczne usterki językowe, interpunkcyjne i stylistyczne, np. zbędny przecinek po wyrażeniu „na podstawie zidentyfikowanych barier i dźwigni transformacji” (s. 6), brak zgodności gramatycznej w zdaniu „Najsilniejszą dźwignią (...) były świadomość i edukacja” (s. 56) oraz sformułowanie „szczególnie ważne” zamiast „szczególnie ważne” (s. 59). Pewna niejednorodność wizualna całej rozprawy wynika z jej publikacyjnego charakteru. Kopie trzech artykułów zachowują układ graficzny, sposób numeracji tabel i rycin oraz styl bibliograficzny czasopism, w których zostały opublikowane. Nie stanowi to uchybienia redakcyjnego, lecz naturalną konsekwencję przygotowania rozprawy w formie cyklu publikacji. Podsumowując, stronę redakcyjną rozprawy oceniam pozytywnie. Praca jest estetyczna, uporządkowana i przygotowana z dużą starannością, a przedstawione tabele, ryciny i schematy wspierają prezentację złożonych wyników badań. Wskazane uchybienia, przede wszystkim brak wykazu tabel i rycin, pozostawione błędne odwołania automatyczne oraz nieliczne usterki językowe, mają charakter techniczny i redakcyjny. Nie wpływają one na wartość naukową rozprawy ani na jej ogólną pozytywną ocenę.

OCENA KOŃCOWA I KONKLUZJA

Recenzowana rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak pt. *„Transformacja systemów żywnościowych w kierunku zrównowżenia z uwzględnieniem perspektyw żywności ekologicznej, diety oraz strat i marnotrawstwa żywności”*, napisana pod kierunkiem Pani dr hab. Dominiki Średnickiej-Tober, prof. SGGW, reprezentuje wysoki poziom merytoryczny i metodyczny. Doktorantka wykazała się szeroką wiedzą teoretyczną, znajomością aktualnego piśmiennictwa oraz umiejętnością projektowania, prowadzenia i interpretowania wyników wielowymiarowych badań naukowych. Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wnosi wartościowy wkład do dyscypliny naukowej technologia żywności i żywienia, zwłaszcza w zakresie systemowego ujęcia transformacji systemów żywnościowych.

Reasumując, stwierdzam, że oceniana rozprawa w pełni spełnia wymagania określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę do Rady Dyscypliny Technologia Żywności i Żywienia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie o dopuszczenie Pani mgr Rity Góralskiej-Walczak do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora, w tym do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

dr hab. inż. Anna Murawska, prof. PBS
Bydgoszcz, dnia 7.08.2026 roku

POLITECHNIKA BYDGOSKA
im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich
Wydział Zarządzania
Al. prof. S. Kaliskiego 7, 85-796 Bydgoszcz
tel. 52 340 88 60 (8365)

2026 -08- 10

WPŁYNĘŁO DNIA -5-

2025

PRIORYTET

U Biuro Obsługi Naczelni
Składe Główna Gospodarkowa Miejskiego
w Warszawie
ul. Nowowarszawska 166
02-484 Warszawa